

Motywy cierpienia w literaturze i sztuce średniowiecza

1. Cele lekcji

a) Wiadomości

Uczeń:

- zna tekst *Lamentu świętokrzyskiego*,
- wymienia podstawowe treści ideowe rzeźb gotyckich: *Krucyfiks mistyczny* z Wrocławia, *Pieta z Lubięża* (ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie).

b) Umiejętności

Uczeń potrafi:

- zinterpretować fragment *Lamentu świętokrzyskiego*, a także wiersze Tadeusza Różewicza *Drewno, Gotyk 1954* w odniesieniu do sztuki dawnej,
- wyjaśnić zróżnicowanie sposobów ujęcia motywów pasyjnych i motywu cierpienia Matki Boskiej w rzeźbie gotyckiej,
- scharakteryzować pod względem formy i stylu przykłady rzeźby średniowiecznej.

2. Metoda i forma pracy

Praca z tekstem i interpretacja reprodukcji

Przekład intersemiotyczny

Heureza

Wykład

3. Środki dydaktyczne

1. Materiały ilustracyjne

reprodukcje: *Krucyfiks mistyczny* z kościoła Bożego Ciała we Wrocławiu, *Pieta z Lubięża* (Muzeum Narodowe w Warszawie)

2. Teksty wierszy

Lament świętokrzyski

Tadeusz Różewicza *Drewno, Gotyk 1954*

3. Nagranie audio

Lamentu świętokrzyskiego – recytacja w wykonaniu Teresy Budzisz-Krzyżanowskiej

4. Podręcznik „*Pamiętajcie o ogrodach...*”, cz. 1

4. Przebieg lekcji

a) Faza przygotowawcza

Nauczyciel zapoznaje z tematem lekcji, zapisując go na tablicy.

b) Faza realizacyjna

Wprowadzeniem do tematu jest wysłuchanie recytacji *Lamentu świętokrzyskiego* w wykonaniu Teresy Budzisz-Krzyżanowskiej. Nauczyciel przeprowadza krótką pogadankę o utworze. Wymienia jego inne tytuły – *Posłuchajcie, bracia miła*, *Żale Matki Boskiej pod krzyżem*, podaje czas powstania pieśni (XV w.), objaśnia potrzebne terminy, np. doloryzm, Stabat Mater Dolorosa.

1. Przed przystąpieniem do interpretacji tekstu *Lamentu świętokrzyskiego* podaje definicję gatunku *lament, plankt*. Pracę nad wierszem mają ułatwić pytania pomocnicze, oto przykładowe:

Kto jest podmiotem lirycznym wiersza?

Do kogo się zwraca się Matka Boża, kogo można uznać za adresata utworu? Kiedy wypowiada swój lament, jakie treści zawiera jej wypowiedź?

W jaki sposób została ukazana Maryja: jako matka Boga czy kobieta cierpiąca po stracie ukochanego dziecka? Z jaką tradycją można łączyć utwór?

Uczniowie formułują wnioski z lektury, powinny one zawierać takie treści, jak: osobiste podejście do tematyki maryjnej, Maryja jako ziemská matka, nieszczęśliwa kobieta zwierzająca się z bólu po stracie syna, bezpośredniość wyrazu.

1. Kolejne ćwiczenie to intuicyjna interpretacja *Piety z Lubiąży*. Uczniowie samodzielnie wskazują najważniejsze cechy tematu ikonograficznego piety. Przypominają znane ujęcia motywu piety (np. *Pieta watykańska* Michała Anioła jako odmienna wersja tematu). Nauczyciel podkreśla znaczenie ekspresji wyrażonej przez brzydotę cierpienia, brak nadziei, a także inspirację ludową, która pozwala zestawić pietę z *Lamentem* (przekład intersemiotyczny).
2. Dodatkowym kontekstem interpretacyjnym jest *Krucyfiks mistyczny* z Wrocławia. Nauczyciel poleca, by uczniowie samodzielnie wskazali dominanty kompozycyjne i ideowe.

Może podać pytania pomocnicze, np.:

W jaki sposób artysta ujął cierpienie Chrystusa?

Jak przedstawiono ciało Ukrzyżowanego?

Z jakiego materiału wykonano rzeźbę?

Wniosek: Chrystus na krzyżu jest cierpiącym człowiekiem, a nie triumfującym Bogiem.

Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela wypełniają graf zamieszczony w karcie pracy.

3. Po wykonaniu zadania prowadzący wygłasza krótki wykład dotyczący alegorycznego charakteru motywu tzw. krucyfiksu mistycznego, jego związku z kultem prywatnym rozpowszechnionym w późnym średniowieczu i z mistyką (przytoczenie cytatu z Henryka Suza), kontemplacją etapów męki Chrystusa (*compassio* – współprzeżywanie, *imitatio* – naśladowanie). Wyjaśnia również symbolikę.
4. Następnie prosi jedną osobę o odczytanie wierszy Tadeusza Różewicza *Drewno, Gotyk 1954*. Uczniowie wskazują związki wierszy ze sztuką gotycką oraz badają Różewiczowską ocenę średniowiecza.

Wniosek: Motyw cierpienia człowieka został ukazany w kontekście desakralizacji Chrystusa.

Uczniowie samodzielnie wypełniają graf zamieszczony w karcie pracy.

c) Faza podsumowująca

Uczniowie podają wnioski dotyczące ogólnej charakterystyki średniowiecznych realizacji tematu cierpienia w sztuce i literaturze (można je zapisać w zeszytach). Na zakończenie nauczyciel przeprowadza krótką rozmowę inicjowaną pytaniem: W jaki sposób poznane utwory trafiają do wrażliwości współczesnego czytelnika?

Lekcję kończy podanie tematu pracy domowej: „Porównaj w formie tabeli wizerunki Maryi zawarte w *Bogurodzicy* i *Lamencie świętokrzyskim*”.

5. Bibliografia

1. Adamczyk M., Chrzastowska B., Pokrzywniak J. T., *Język polski, Starożytność – Oświecenie*, podręcznik, klasa 1 szkoła średnia, WSiP, Warszawa 1988.
2. Białostocki J., *Sztuka cenniejsza niż złoto. Opowieść o sztuce europejskiej naszej ery*. Wydanie zmienione, PWN, Warszawa 2001, s. 200-201.
3. *Jezusa Judasz sprzedał. Polskie pieśni pasyjne*. Collegium Vocale Bydgoszcz; Ars Nova. Kierownictwo artystyczne: Jacek Urbaniak (płyta CD), DUX, Warszawa 2004.
4. Markowski A. i in., „Pamiętajcie o ogrodach...”. *Literatura – kultura – język*, cz. 1, *Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, WSiP, Warszawa 2003.
5. Wisłocki M., *Krucyfiks mistyczny z kościoła Bożego Ciała*, <http://miasta.gazeta.pl/wroclaw/1,35762,259006.html?as=2>
6. *111 arcydzieł Muzeum Narodowego w Warszawie*, pod red. D. Folgi-Januszewskiej; Warszawa 2000, Muzeum Narodowe w Warszawie, s. 68-69.

6. Załączniki

a) Karta pracy ucznia

Graf przedstawiający symbolikę *Krucyfiksu mistycznego z Wrocławia*

- rana w boku Chrystusa ⇨ winne grono ⇨ ofiara eucharystyczna
- układ ramion Chrystusa – krzyż widlasty ⇨ wg apokryfu konary Drzewa Wiadomości, którego nasiona otrzymał Adam w raju, zmarł na wzgórzu nazwanym później Golgotą
- paralela teologii odkupienia:
antytezy: Adam (upadek, śmierć) – Chrystus (życie wieczne)

Drzewo Wiadomości – Drzewo Życia

Graf ilustrujący interpretację liryków Różewicza z użyciem słów – kluczy

sacrum

profanum

krucyfiks –

„pragnę”

„łaknie”

drewno–

misterium –

obroza –

b) Zadanie domowe

Porównaj w formie tabeli wizerunek Maryi w *Bogurodzicy* i *Lamencie świętym*

gotyk

pies –

7. Czas trwania lekcji

2 x 45 minut

„umarły Bóg” –

8. Uwagi do scenariusza

Prezentowany scenariusz jest przeznaczony przede wszystkim dla klasy o profilu humanistycznym z programem języka polskiego rozszerzonym o wiedzę o sztuce.